

Ar *homines humanissimi* buvo sembai?

Dr. Arturas Mickevičius

Vytauto Didžiojo universiteto Švietimo akademija, T. Ševčenkos g. 31, LT-03111 Vilnius
El. paštas arturas.mickevicius@vdu.lt

Anotacija. Straipsnyje analizuojama Adomo Bremeniečio pateikta informacija apie sembus. Ketvirtoje kronikos knygoje suformuotas lietuviškoje istoriografijoje įsitvirtinęs naratyvas apie kilnius sembus – *homines humanissimi* ir žiauriausią gentį kuršius – *gens crudelissima*. Nepažįstamų kraštų ir žmonių aprašymas Adomo Bremeniečio kronikoje konstruojamas pagal klasikinei ir viduramžių istoriografijai būdingą modelį – „mes“ ir „jie“. Adomui „mes“ – tai civilizuoti krikščionys, o „jie“ – barbarai stambeldžiai, kurių pasaulis baugus, nepažįstamas, keistas ir grėsmingas. Sembai ir kuršiai kaip tik ir buvo tokio pasaulio dalis. Kas lėmė tokį skirtingą kaimynystėje gyvenusių dviejų Vakarų baltų genčių apibūdinimą? Itin palankus požiūris į sembus, kurie tuo metu yra tokie pat stambeldžiai barbarai, kaip ir kuršiai, neatitinka visame kronikos tekste matomo svetimųjų aprašymo modelio ir skatina ieškoti galimų paaiškinimų. Sakso Gramatiko pasakojimas apie Semboje įsikūrusius ir asimiliavusius danus, Adomo Bremeniečio – apie Baltijos pakrančių amazones, susilaukiančias palikuonių su atvykusiais prekyautojais ar karo belaisviais, pagaliau skandinavų centrus sembų žemėse fiksuojantys archeologiniai tyrimai leidžia kelti klausimą, ar *homines humanissimi* buvo sembai, ar Semboje įsikūrę „civilizuoti krikščionys“ – danai ir jų palikuonys?

Esminiai žodžiai: *Adomas Bremenietis, Semba, sembai, Vakarų baltai, vikingai, Baltijos jūros regionas vikingų amžiuje.*

Abstract. The article analyzes the information about Sambians provided by Adam of Bremen. In the fourth book of the chronicle, a narrative about Sambians – *homines humanissimi* and the most brutal tribe of the Curonians – *gens crudelissima*, is established in Lithuanian historiography. The description of unfamiliar lands and people in the Chronicle of Adam of Bremen is constructed according to the model of classical and medieval historiography – “we” and “they”. To Adam, “we” means civilized Christians, and “they” – barbarian idolaters whose world is frightening, unfamiliar, strange and menacing. The Sambians and the Curonians were just part of such a

world. What led to such a different description of the two Western Baltic tribes? The particularly favorable attitude towards the Sambians, who at the time were as idolatrous barbarians as the Curonians, does not correspond to the pattern of description of strangers seen throughout the chronicle, and encourages the search for possible explanations. Saxo Grammaticus' account of the Danes settled and assimilated in Sambia, Adam of Bremen's story of the Baltic coastal Amazons with incoming merchants or prisoners of war, and archaeological excavations indicating Scandinavian trading centres in the Sambian peninsula, allow the question to be asked whether *homines humanissimi* were the Sambians or perhaps "civilized Christians" settled in the Sambia – Danes and their descendants?

Keywords: *Adam of Bremen, Sambia, Sambians, Western Balts, Vikings, Baltic region in the Viking age.*

Įvadas

XI a. pab. – XII a. dažnai vadinami Europos istorinės raštijos „aukso amžiumi“. Adomo Bremeniečio *Gesta Hammaburgensis Ecclesiae Pontificum*¹ pagrįstai galime vadinti vienu iškiliausiu šio laikotarpio istoriografinių darbų. Formaliai pagal žanrą tai yra vyskupų istorijoms (*gesta episcoporum*) priskiriamas kūrinys, kuriame daugiausia dėmesio skiriama Hamburgo–Bremeno vyskupų veiklai ir krikščionybės sklaidimui centrinėje Rytų Europos dalyje ir Šiaurės Europoje. Tačiau tai jau nebe hagiografija. Adomo naratyvas išsiskiria požiūriu įvairumu, pasakojimas apima didžiulę Šiaurės Europos teritoriją, aptaria ne tik christianizacijos, bet ir bažnytinės bei pasaulietinės politikos reikalus. Kroniką sudaro keturios dalys – knygos. Pirmosios dvi skirtos Hamburgo–Bremeno vyskupystės ir jos vyskupų veiklai, aprašomos pastangos plėsti krikščionybę Šiaurės ir Rytų Europoje. Chronologiškai šios dalys pradedamos Karolio Didžiojo saksų nukariavimu VIII a. pab. ir baigiamos 1042 m., kai vyskupu tampa Adalbertas. Trečioji knyga – tai Adalberto vyskupavimo laikotarpis iki pat jo mirties (1042–1072). Ketvirtoji – *Descriptio insularum aquilonis* (Šiaurės salų aprašymas). Tai iš esmės geografinis ir etnografinis didžiulio regiono nuo Grenlandijos iki Rusijos aprašymas. Nemažai dėmesio šioje knygoje skirta Baltijos jūros regionui ir jo gyventojams. Kaip tik joje, šiuo metu turimomis žiniomis, pirmą kartą paminima Baltijos jūra – *mare Balticum*². Žinoma, Baltijos jūros, kaip neatsiejamos lietuviškojo identiteto suvokimo dalies, paminėjimas yra svarbus istorinis faktas. Tačiau šio straipsnio tikslas – ne Baltijos vardo paminėjimo aplinkybių aiškinimas. Aprašydamas Baltijos jūros regioną ir čia gyvenusius žmones,

¹ Pirmą kartą kronika išleista 1579 m. Kopenhagoje. Straipsnyje citatos ir nuorodos pateikiamos pagal: ADAMI *Gesta Hamaburgensis Ecclesiae Pontificum* (toliau – AGH), ed. Lappenbergii, *Scriptores Rerum Germanicarum, Hannoverae*, 1876.

² AGH, p. 40.

Adomas Bremenietis pamini ir sembus, kuriuos apibūdina kaip išskirtinai humaniškus ir kilnius *homines humanissimi*³. Kas lėmė, kad tikrojo tikėjimo nepažįstantys rytinių Baltijos jūros pakrančių barbarai, sembai, kaip tik taip Adomas Bremenietis vertina visus nekrikštus, sulaukia tokio išskirtinai pozityvaus apibūdinimo? Kritinė *Gesta Hamaburgensis* teksto analizė ir pasitelktas komparatyvistinis metodas leidžia kelti hipotezę, kad Adomo Bremeniečio paminėti sembai galėjo būti Sembos gyventojai, bet nebūtinai sembai. Patikrinti (bet ne įrodyti) tokią hipotezę kaip tik ir yra šio straipsnio tikslas.

Nedidelė *Gesta Hamaburgensis* ištrauka, apibūdinanti sembus, ir jos vertimas į lietuvių kalbą paskelbta Norberto Vėliaus sudarytoje šaltinių publikacijoje⁴. Pristatydama IX–XIX a. vidurio istorinius šaltinius, Adomo Bremeniečio sembų aprašymą pamini Angelė Vyšniauskaitė⁵. Akademinėje Lietuvos istorijoje taip pat tarsi įtvirtinamas neabejotinas Adomo liudijimas apie sembų žmoniškumą⁶. Sembams, kaip žiaurių kuršių priešingybei, charakterizuoti Adomo Bremeniečio pateiktą apibūdinimą yra pasitelkęs ir šio straipsnio autorius⁷. Tenka pripažinti, kad neabejotinai vienas svarbiausių ankstyvosios Lietuvos istorijos šaltinių nesulaukė ne tik atskiros analitinės studijos, bet ir apskritai kiek didesnio dėmesio lietuviškoje historiografijoje. Akademinį tekstų ar platesniam skaitytojų ratui skirtos literatūros autoriai iš esmės apsiribodavo tik Adomo Bremeniečio ir jo teksto apie baltus fragmentų, dažniausiai atsietų nuo bendro konteksto, paminėjimu. Šis straipsnis laikytinas bandymu vėl „atrasti“ Adomą Bremenietį ir suprasti jo žodžių ir teiginių prasmes.

1.

Siekis giliau suvokti istorinį tekstą neišvengiamai veda link būtinybės įmanomai geriau pažinti teksto autorių. Pats istorikas, o šiuo atveju – Adomas Bremenietis, yra istorijos dalis. Jo požiūris į aprašomuosius kraštus ir jų gyventojus, įvykius ar konkrečius asmenis yra nulemtas jo paties individualių pažiūrų. O jas lėmė bendras socialinis ir politinis kontekstas. Būtent toks naratorius ir jo teksto ryšio suvokimas šiame straipsnyje pasitelktas tarsi raktas „perskaityti“ *Gesta Hamaburgensis*. Deja, apie Adomą Bremenietį išlikusios gana menkos žinios. Kronikos prologe kukliai prisistatantis prozelitu ir klajūnu – *proselitus et advena*⁸, Adomas į Bremeną atvyksta apie 1066–1067 metus, galbūt iš pietrytinių vokiečių žemių. Greitai tampa Bremeno katedros kanauninku ir prie katedros

³ Ten pat, p. 165.

⁴ VĖLIUS, Norbertas (sud.). *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai*, t. I, Nuo seniausių laikų iki XV amžiaus pabaigos, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996, p. 188–192.

⁵ VYŠNIAUSKAITĖ, Angelė. *Lietuviai IX–XIX a. vidurio istoriniuose šaltiniuose*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1994, p. 8.

⁶ *Lietuvos istorija. Geležies amžius*. II tomas. Vilnius: „Baltų lankų“ leidyba, 2007, p. 309.

⁷ MICKEVIČIUS, Arturas. *Normanai ir baltai IX–XII a.*, Vilnius: Versus aureus, 2004, p. 53.

⁸ AGH, p. 1.

veikusios mokyklos mokytoju (*magister scholarum*). Pagrindinis kronikos tekstas rašytas apie 1072–1075 (1076) metus. Vėliau, iki pat savo mirties 1081 m. (arba 1085 m.), Adomas savo tekstą dar tikslino, nežymiai papildė, parašė paaiškinimus – *scholia*. Hamburgo arkivyskupas Adalbertas ne tik paskatino ar net užsakė parašyti kroniką, bet ir tapo svarbiu Adomo informantu aprašant įvykius, vykusius iki 1072 m. (Adalbertas mirė 1072 m. kovo mėn.). Kronikos tekste atsiskleidžia dvejopas Adomo požiūris į Adalberto veiklą. Pastoracine prasme Adalbertas Adomui yra netinkamo arkivyskupo pareigų vykdymo pavyzdys. Kronikininko manymu, arkivyskupas neturėtų kištis į politiką, tačiau tuo pat metu pastebi, kad politikoje Adalbertą lydi sėkmė, jis itin įtakingas. Daugiau laiko praleidavęs ne savo vyskupystėje, bet su karališkuoju dvaru daug keliavęs iš vienos vietos į kitą (Achenas, Kelnas, Kvedlinburgas, Maincas, Regensburgas, Wormsas...), Adalbertas neabejotinai suteikė svarbios informacijos Adomui aprašyti politines realijas. Adomas su dėkingumu mini ir Adalberto įpėdinį arkivyskupą Liemarą, kurio suteiktomis žiniomis kronikos autorius turėjo galimybę pasinaudoti. Kronikoje cituojami šaltiniai rodo tam metui puikų Adomo išsilavinimą. Naudojamasi Antikos autorių – Horacijaus, Salustijaus, Ovidijaus, Vergilijaus darbais. Geografinių Adomo žinių šaltinis buvo Plinijaus, Orozijaus, Einhardo, Izidoriaus iš Sevilijos, Marciano Cappelos, Solino traktatai. Aprašydamas tolimų ir nepažįstamų kraštų gyventojus Adomas kaip tik ir rėmėsi antikos autorių sukurtais stereotipais apie barbarus. Kur su šių autorių darbais susipažinta, nėra žinoma. Dažna tuo metu vokiečių studijų kryptis buvo į Boloniją, Padują ar Paryžių⁹. Taip pat populiarī alternatyva buvo ir studijos Bamberge. Dėl užimamų pareigų Bremeno vyskupo tarnyboje Adomas turėjo visas galimybes pasinaudoti gausiu katedros archyvu ir biblioteka. Kronikos tekste taip pat daug nuorodų ir į viduramžių naratorius: Einhardą, Rimbertą, Gregorijų Turietį ir kitus autorius, kurių darbų, deja, neišliko.

Adomas Brementietis, skirtingai nei jo idealizuojami Hamburgo–Bremeno vyskupai Ansgaras (831–865) ir Rimbertas (865–888), su krikščioniškąja misija nesilankė nei aprašomuose skandinavų, nei baltų kraštuose. Ketvirtoji kronikos knyga kaip tik ir pradedama nuoroda į Rimberto „Švento Ansgaro gyvenimą“¹⁰. Aprašydamas Šiaurės ir Rytų Europos kraštus Adomas seka jau minėtų antikos autorių geografinių aprašymų tradicija, tuo tarpu Baltijos jūros regionas ir politiniai įvykiai šiame regione dažniau pateikiami remiantis Rimbertu ir amžininkų – pro Bremeną keliaujančių misionierių, pirklių pasakojimais. Rašydamas apie Šiaurės Europos kraštus ir Baltijos jūros regiono aktualijas Adomas daug informacijos sulaukė iš Danijos karaliaus Sveno II Estridsono (1047–1076). Pastarasis gerai žinojo saksų ir Anglijos, kur kariavo su Haraldu Hardradu ir Viljamu Nukariautoju, reikalus. Sveno dukra buvo ištekinta už obodritų valdovo Gotšalko, tad Danijos karalius galėjo nemažai papasakoti ir apie Vakarų slavus.

⁹ CURTIUS, Ernst Robert. *European Literature and the Latin Middle Ages*. Princeton University Press, 1953, p. 57.

¹⁰ AGH, p. 153.

Adomas Bremenietis rašė ne tik sekdamas klasikinio pasaulio ar ankstyvųjų viduramžių literatūrinės tradicijas. Istorinis kontekstas lėmė rašymo pobūdį, turinį ar net manierą. To meto Bremenas – tai tarsi geografinė dviejų pasaulių riba, skyrusi krikščioniškąją Europą nuo Skandinavijos ir Rytų Europos kraštų. Tai ankstyvųjų viduramžių epochos pabaiga, laikotarpis, kai pasibaigus saracėnų, vengrų ir vikingų antpuoliams prasideda intensyvi Vakarų krikščionybės plėtra šiaurės ir rytų kryptimis, subrandinusi kronikų poreikį, t. y. rašyti istoriją. XI a. antroji pusė braižė ir Vakarų krikščionybės politines trajektorijas. 1054 m. didžioji bažnytinė schizma neišvengiamai paspartino ir Vakarų krikščionybės plėtros žingsnius rytų kryptimi. Įtempta kova tarp Imperijos ir popiežiaus kurijos pasiekia apogėjų popiežiaus Grigaliaus VII (1073–1085) ir imperatoriaus Henriko IV (1050–1105) laikais. Sekuliarioji valdžia priversta pripažinti bažnytinę viršenybę. Susipynę bažnytiniai ir politiniai interesai trikdo Hamburgo–Bremeno arkivyskupiją. Danijos pastangomis 1048 m. įkurta Lundo vyskupystė visų pirma atskleidė danų siekius perimti iš Hamburgo į savo rankas įtaką Šiaurės Europoje. Vėlesni įvykiai ir Lundo arkivyskupijos įkūrimas 1103 m. įtvirtino Danijos pergalę šioje konkurencinėje kovoje. Sudėtingai susipynę bažnytiniai ir pasaulietiniai politiniai kontekstai lėmė ir *Gesta Hammaburgensis* autoriaus tikslus. Adomui Bremeniečiui pirmiausia privalu pagrįsti Vakarų krikščionybės „teises“ į naujas teritorijas ir įrodyti Hamburgo–Bremeno arkivyskupijos išskirtinę teisę ir pareigą įtvirtinti krikščionybę visame Šiaurės Europos regione. Čia reikėtų nepamiršti, kad geografiniame Adomo Bremeniečio suvokime baltų kraštai taip pat priskiriami Šiaurės Europai. Papildomą intrigą skaitant kronikos tekstą kelia ir Adomo santykis bei įsipareigojimai dviem itin svarbiems informantams – arkivyskupui Adalbertui ir Danijos karaliui Svenui II Estridsonui. Kitaip tariant, Adomo teksto skaitymas neatsiejamas nuo pasaulietinio ir ekleziastinio konteksto. Šie kontekstai lėmė ir Adomo Bremeniečio požiūrį į aprašomus įvykius, kraštus bei jų žmones, taigi ir į kronikoje paminėtus rytinių Baltijos pakrančių gyventojus.

2.

Adomas Bremenietis – dvasininkas, itin gerai susipažinęs su Antikos ir ankstyvųjų viduramžių autorių darbais, rašęs apie svetimus kraštus ir žmones, kuriuos vertino iš klasikinės perspektyvos ir matė kaip Europos periferiją. Antikos autoriams tai – geografinė civilizacijos riba, Adomui – krikščioniškosios civilizacijos riba. Tai teritorijos, kuriose vyksta nepaprasti dalykai, gyvena barbarai, keisti žmonės, mistinės būtybės. Toks periferijos suvokimas būdingas visai antikinei ir viduramžių istoriografijai. Adomo Bremeniečio barbarų kraštų suvokimas ir požiūris atitinka šį modelį ir interpretuojamas priklausomai nuo kronikos rašymo laikotarpio aktualijų, bendro istorinio konteksto ir asmeninės autoriaus patirties. Barbarų kraštai Adomui yra ne tik tolimi, nepažįstami ir baugūs. Tai ir potencialios teritorijos Vakarų krikščionybės, taip pat ir politinei, plėtrai.

Vis dėlto Adomo naratyve pagrindiniu skirties tašku aprašant įvairias tautas ar gentis tampa jų santykis su krikščionyste ir krikščioniškuoju pasauliu. „Mes“ – tai civilizuoti krikščionys, „jie“ – stambeldžiai barbarai. Ši takoskyra itin svarbi ir bandant vertinti Adomo aprašomus sembus, kuršius bei kitus rytinio Baltijos jūros regiono gyventojus.

Pagrindine negatyvaus barbarų apibūdinimo priežastimi tampa Kristaus tikėjimo nepažinimas. Net ir nuolat minimas plėšikavimas jūroje *Hamburgo bažnyčios istorijos* autoriui neatrodo tokia didelė nuodėmė. Tai ypač ryškiai matyti evoliucionuojančiame Adomo požiūryje į švedus ir norvegus. Vos tik Norvegijos ir Švedijos valdovai priima krikštą, Adomo tonas apie šių kraštų gyventojus tampa kur kas švelnesnis. Apibūdinamas IX–X a. skandinavus, pažymi jų žiaurumą ir plėšikavimą, tačiau rašydamas apie XI a. pab. įvykius, t. y. jau po Skandinavijos kraštų krikšto, jų gyventojus Adomas iš esmės vertina tik teigiamai, nors piratavimas Baltijos jūroje vis dar nesiliovęs ir netgi tapęs Danijos karaliaus politinės veiklos dalimi. Už teisę plėsti apie Baltijos jūrą gyvenančius barbarus vikingai susimoka mokesčius Danijos karaliui¹¹. Krikšto klausimas, atrodo, lėmė ir švedų apibūdinimą. Skandinavijos kalnuose – ten, kur nesiekia nei karaliaus, nei arkivyskupo jurisdikcija, pasak Adomo, gyveno pabaisos, keisti ir nesuprantami žmonės, tai tarsi ir nebe švedai. Tuo tarpu pietinės ir centrinės Švedijos gyventojai – jau krikščionys ir apibūdinami kaip nuolankūs ir linkę į pamaldumą. Pripažįstant, kad XI a. kuršių piratavimas Baltijos jūroje išauga ir tampa itin pavojingas¹², mažai tikėtina, jog Adomas Bremenietis apie tokią situaciją nebūtų girdėjęs iš savo amžininkų. Tačiau net ir minėdamas išskirtinį kuršių žiaurumą (*gens crudelissima*), Adomas Bremenietis pažymi ne jų piratavimą, bet „išskirtinį atsivadimą stambeldystei“¹³. Nelaimės jūroje ištiktiems į pagalbą skubantys sembai – itin humaniški, tačiau jie taip pat nėra Kristaus tikėjimo. Negana to, jų žemėje nužudytas čekų vyskupas Adalbertas¹⁴. Tokiame kontekste itin teigiamas sembų apibūdinimas – *homines humanissimi* kontraindikuoja Adomo Bremeniečio konstruktui „mes“ ir „jie“ bei skatina ieškoti šio neatitikimo paaiškinimų.

Adomo Bremeniečio dėmesys Sembai ir sebams nėra atsitiktinis. Vakariečių kelyje į Bizantiją Sembos pusiasalio prekybinės faktorijos buvo svarbios. Čia buvo ne tik atgabėnamos prekės, bet ir randamas poilsis bei galimybės papildyti atsargų tolesnei kelionei. Aprašydamas vieną svarbiausių Baltijos jūros prekybos centrų – Hedebiu, Adomas paminėdamas pagrindines iš čia į tolimas keliones besileidžiančių laivų kryptis: Slaviją, Švediją, Sembą ir Graikiją¹⁵. Nurodomi ir du didžiausi Baltijos jūroje laivybai kylantys pavojai – audringi vėjai ir piratai¹⁶. Tad bet kokios pastangos padėti jūroje ištiktiems nelaimės yra dorybės ir gerbtino elgesio pavyzdys. Adomo Bremeniečio aprašymas kelia tam tikrų

¹¹ AGH, p. 158.

¹² ŽULKUS, Vladas. Settlements and piracy on the Eastern shore of the Baltic sea: the middle ages to the modern times. *Archaeologia Baltica*, vol. 16, Klaipėda, 2011, p. 68.

¹³ AGH, p. 164.

¹⁴ Ten pat, p. 165–166.

¹⁵ Ten pat, p. 154.

¹⁶ Ten pat, p. 157.

abejonių, ar tokiu kilniu elgesiu pasižymėjo būtent sembai. Rašytinių šaltinių tradicija sembus dažniausiai sieja su prekyba, priešingai kuršiams, siejamiems su plėšikavimu. Tačiau Adomas teigia sembus niekinusius auksą, sidabrą ir brangius kailius, nors ir turi jų įsigiję svetimose šalyse¹⁷. Kaip būtų galima paaiškinti tokį menkinantį „prekybininkų“ sembų požiūrį į bene svarbiausius to meto tarptautinės prekybos objektus? Dar vieną abejonę apie jų galimybes gelbėti jūros nelaimėlius kelia ir Adomo aprašytos sembų gyvenamosios vietos – gyvena tarp nepereinamų pelkių¹⁸. Prekybinės vikingų amžiaus faktorijos dažniausiai buvo kuriamos nors ir kiek atokiau jūros, bet vietose, kurias buvo patogu pasiekti atplaukiantiems laivams. Galbūt Adomo pateiktame sembų apibūdinime susipynusi informacija apie sembus ir Sembos (Sembos pusiasalio prekybinių faktorijų) gyventojus, tačiau kurie savo kilme nebuvo sembai?

Pietrytinėse Baltijos jūros pakrantėse X a. pirmojoje pusėje pastebimi augantys Danijos ir danų interesai. Saksas Gramatikas aprašo danų konungo Haroldo Mėlyndančio sūnaus Hakono žygį į Sembą¹⁹. Paini Sakso Gramatiko kronikos dešimtosios knygos chronologija apsunkina tikslesnės šio danų bandymo įsitvirtinti Semboje datos nustatymą, tačiau greičiausiai tai vyko X a. viduryje. Rijos Analuose taip pat teigiama apie X a. čia įsitvirtinusius danus²⁰. Svenas Agonas, išvardydamas Knuto Didžiojo sėkmingai pajungtus kraštus, mini ir Sembą²¹. Greičiausiai remdamasis Svenu Agonu, Knuto žygius aprašė ir Saksas Gramatikas. Žygį į Sembą Knutas Didysis surengė 1019 m., vos tik gavęs Danijos karūną. Reikėtų atkreipti dėmesį ir į Sakso Gramatiko nurodytas skubiai surengto žygio priežastis. Pasak kronikininko, Danijai reikėjo susigrąžinti prarastas pozicijas, o Semboje įsikūrę danų palikuonys netgi ėmę puldinėti pačią Daniją²². Svetimame krašte įsikūrę danai, Sakso manymu, elgiasi nederamai: jie su vietinėmis moterimis kuria šeimas ir pamiršta savo tikrąją tėvynę²³. Atrodo, kad tai nebuvo neįprastas ar ypač išskirtinis reiškinys. Tai tam tikra prasme patvirtina ir Adomo Bremeniečio informacija. Baltijos pakrantėse „įkurdinę“ karingąsias amazones, Adomas nurodo, kad šios dažnai susilaukia palikuonių nuo keliaujančių pirklių ar nelaisvėn patekusių vyrų²⁴. Nieko stebėtino, kad iš antikinės literatūrinės tradicijos ankstyvąją viduramžių istoriografiją pasiekęs siužetas apie karingų amazonių gentis papildo ir Adomo pasakojimą apie nepažįstamus kraštus. Aptariamam atveju svarbiau atkreipti dėmesį į Adomo Bremeniečio pasakojimą, galimai tvirtinantį asimiliacinius procesus.

¹⁷ Ten pat, p. 165–166.

¹⁸ Ten pat, p. 166.

¹⁹ SAXONIS Gesta Danorum, I, ed. J. Olrik, Hauniae, 1931, p. 274.

²⁰ ANNALES RYENSES, ed. Lappenberg, Monumenta Germaniae Historica, Scriptorum, t. XVI, Hannoverae, 1858, p. 398.

²¹ SVENONIS AGONIS filii Compendiosa Regum Daniae Historia a Skioldo ad Canutum VI, pub. Jacobus Langebek, Scriptorum Rerum Danicarum. Medii Aevi, t. I, Hafniae, 1772, p. 54.

²² Saxonis, p. 285.

²³ Ten pat, p. 274.

²⁴ AGH, p. 167.

Atrodo, kad Semboje įsikūrusių danų asimiliacija per keletą dešimtmečių vyko itin sparčiai. Iškalbinga trumpa Sakso žinutė, kurioje kaip itin blogą reiškinį pamini sembus, manančius, kad jų protėviai yra danai²⁵. Kokiomis aplinkybėmis Sakso paminėti sembai teigia savo kilmę iš danų, tiesioginių žinių nėra. Vargu ar per keletą dešimtmečių (Hakono žygis į Sembą X a. vid.) iki XI a. pirmosios pusės sembai galėjo „pamiršti“ savo kilmę ir imti tapatintis su danais. Pagaliau kodėl ir kokiems sembams galėjo prirėkti tokios savo kilmės legendos? Tikėtina ir įtikinamą paaiškinimą gali suteikti Knuto Didžiojo žygio į Sembą priežastys ir aplinkybės. Naujasis Danijos karalius į Sembą vyksta sutramdyti nepaklusnių jos gyventojų, bet ne sembų, o ten įsikūrusių danų palikuonių, nebenorinčių nei paklusti, nei kaip kiti užkariautų kraštų barbarai, mokėti mokesčių metropolijai – Danijai. Kaip tik tokiaime kontekste ir tampa svarbu teigti savo danišką kilmę, kartu argumentuojant tokias pat, kaip ir danų, teises ir laisves. Saksą Gramatiką pasiekę sembų kildinimo iš danų teiginiai greičiausiai priskirtini ne sembams, o Knuto Didžiojo užpultiems ir pakartotinai priverstiems pripažinti Danijos viršenybę Sembos pusiasalyje įsikūrusiems ir su sembais asimiliavusiems danams. Ne sembai sukūrė savo kilmės iš danų legendą, o danų palikuonys pri(si)minė, kas tokie jie esantys. Galbūt danų ir sembų susiliejiimo ženklų galima išvelgti ir Adomo Bremeniečio tekste. Apibūdindamas sembus ir pabrėždamas jų barbariškumą, europiečių supratimu, įpročius ir, žinoma, stabmeldystę, Adomas pažymi, kad visi kiti sembų papročiai „yra tokie kaip mūsų“²⁶ (krikščionių, vokiečių, danų? – A. M.). Bene daugiausia žinių apie pietrytinę Baltijos jūros regioną Adomui suteikė šiuose kraštuose nemažai kariavęs danų karalius Svenas II Estridsonas. Dažniausiai veikdami Sembos pusiasalio pakrantėse ir susidurdami su čia įsikūrusiais danų išeiviais jis bei jo aplinkos žmonės ir galėjo „atpažinti“ savus papročius, kuriuos, kaip jau minėta, greičiausiai ne sembai perėmė, o išsaugojo danų palikuonys. Savo kultūrinio identiteto danų kolonistai nebuvo praradę ir iki Knuto Didžiojo žygio į Sembą.

Kompaktiškai atskirose prekybinėse faktorijose įsitvirtinę danai turėjo geras galimybes išsaugoti ir savo kalbą, kurios bent jau elementai galėjo būti ženklūs ir iki XI a. pirmosios pusės. Gebėti komunikuoti danų kalba neabejotinai buvo pravartu bet kuriam, dalyvaujantiems Baltijos jūros regioninėje prekyboje. Atrodo, kad vienas tokių buvo ir sembų pirklys Vidgautas. *Kniutlingų sagoje* aprašyti jo nuotykiškai verti ne tik istorinio romano pasakojimo. Iš Rytų kraštų, į kuriuos dažnai keliaudavo, grįžtantį Vidgauto laivą užpuola kuršiai²⁷. Apie 1113–1114 m. datuotiniuose įvykiuose²⁸ pirklys išsigelbėjimo ieško sukdamas į Daniją, kur pasiekia Knuto Lavardo valdomą Hedebiu. Gavęs prieglobstį ir visą žiemą pas danus pasilikęs Vidgautas daug bendrauja su Knutu Lavardu, kuriam

²⁵ Saxonis, I, p. 274.

²⁶ AGH, p. 166.

²⁷ *Kniutlingų saga*. Vilnius: Vaga, 2002, p. 112.

²⁸ MICKEVIČIUS, Arturas. *Vikingai Lietuvos istorijoje*. Vilnius: Versus, 2019, p. 176.

galėjo „daug ką papasakoti, kas šiam buvo smalsu“²⁹. Greičiausiai šie pokalbiai vykę danų kalba. Ar Vidgautas buvo sembas, ar kurioje nors Sembos pusiasalio prekybinių faktorių įsikūręs Sakso Gramatiko nepasitenkinimą kėlusio mišrių danų ir sembų šeimų palikuonis, vargu ar galima nustatyti. Tačiau svarbi ir dar viena *Kniutlingų sagos* teksto detalė – Vidgautas pristatomas ne kaip sembas, o kaip kilęs iš Sembos³⁰. Aprašydamas sembus Adomas Bremenietis taip pat nevarvoja kitur jo kronikoje sutinkamų terminų *gens* arba *natio*. Sembai yra tiesiog humaniškai besielgiantys žmonės – *homines*, nors tuo pat metu pabrėždamas išskirtinį kuršių žiaurumą Adomas pastariesiems apibūdinti jau varvoja genties terminą – *gens*. Galbūt tai galima paaiškinti apskritai viduramžių kronikų autoriams būdingu nepreciziškumu varvojant terminiją. Tačiau tai gali būti siejama ir su Adomo Bremeniečio turėtomis žiniomis apie multietnines prekybinių faktorių bendruomenes. Tuomet Adomo Bremeniečio varvojamas sembų vardas įgauna ne tiek etninę, kiek vietos arba lokacijos prasmę. Tad sembais vadinami ne tik šios prūsų genties atstovai, bet ir visi tie, kurie yra įsikūrę Sembos pusiasalyje. Kaip tik su pastaraisiais dažniau susidūrė tiek politinės, tiek ekleziastinės Šiaurės Europos atstovai. Taip būtų galima paaiškinti konstrukto „mes, krikščionys“ ir „jie, barbarai“ schemos neatitinkantį sembų apibūdinimą.

Pietrytinėse Baltijos pakrantėse, kaip rodo archeologinė medžiaga, būta ne vienos gyvenvietės ar prekybinės faktorių, kuriose gausu skandinaviškos kilmės artefaktų. Itin akivaizdi danų įtaka Truso prekybos centro susiformavimui. Tai patvirtina ne tik rasti dirbiniai, bet ir gyvenvietės išplanavimas, artimas Hedebeiu ir Ribės struktūrai³¹. Didesnes sąsajas su danais rodo ir Kaupo–Viskiautų archeologinio komplekso medžiaga. Tiesa, šio pilkapyno ir gyvenvietės archeologiniai tyrimai negali argumentuotai atsakyti, kokia Kaupo–Viskiautų gyventojų kilmė. Tai galėjo būti skandinavų įtaką patyrusių vietinių (sembų) arba pačių skandinavų gyvenvietė³². Vis dėlto labiausiai tikėtina, kad Viskiautuose vikingų laikotarpiu buvo įsikūrusi multietninė bendruomenė, su kuria susidūrė ir Adomo Bremeniečio informantai. Išskirtinę prekybos, o kartu ir prekybinių Sembos faktorių reikšmę galima patvirtinti randamų X–XII/XIII a. svarstyklių ir svarelių kiekiu. Jų Semboje rasta daugiau nei dvigubai, palyginti su kaimyninėmis pietinių kuršių žemėmis³³. Kaip manoma, išveiviai iš Jutlandijos pusiasalio, galbūt ir iš aplinkinių

²⁹ *Kniutlingų saga*, p. 114.

³⁰ Ten pat, p. 112.

³¹ JAGODZINSKI, Marek. Scandinavians and West – Balts. Contribution to the Study on the Issue of the Influence of the Scandinavians on the Development of Settlement and Economic – Political Structures in West – Balts during the Viking Age. *Quaestiones Mediae Aevi Novae*, 2014, vol. 19, p. 407.

³² IBSEN, Timo. On Prussians and Vikings: New excavation results from the early medieval Viking Age site Viskiauten/Mohovoje in the Kaliningrad region, Russia. *Археология Балтийского региона*, Москва, Санкт-Петербург: Нестор-История, 2013, p. 246.

³³ SHIROUKHOV, Roman. Contacts between Prussians and Curonians in the 11th – early 13th centuries, according to the archaeological data. *Materiały do archeologii Warmii i Mazur*, t.I, Warszawa – Białystok, 2015, p. 260.

Hedebiu vietų buvo įsikūrę svarbiausiame pietinių kuršių regioninės prekybos centre – Palangoje³⁴. Taip pat multietninė bendruomenė, archeologijos duomenimis, patvirtinama ir kitame kuršių prekybos centre – Grobinioje. Tiesa, čia daugiausia kūrėsi ne išeiviai iš Danijos, bet iš centrinės Rytų Švedijos dalies ir Gotlando.

Naratyviniai šaltiniai ir archeologinė medžiaga gana akivaizdžiai rodo vikingų amžiaus skandinavų interesus rytinėse Baltijos jūros pakrantėse. Tiesa, į šiaurę nuo Palangos daugiau išvelgiama švedų ir gotlandiečių pėdsakų, tuo tarpu pietrytinėje dalyje daugiau veikė danai, kurie minėtomis teritorijomis ėmė domėtis dar iki vikingų amžiaus pradžios. Danų interesus šiame regione lėmė senasis Gintaro kelias, kuris per pietrytinę Baltiją vedė į Pietų Europą ir Konstantinopolį. Kol X–XI a. sandūroje neišaugo Dauguvos kelio svarba ir nesuklestėjo „kelias iš variagų pas graikus“ Volgos upe, pietrytinės Baltijos jūros pakrantės ir Vyslos žiotys sulaukė ypatingo danų ir Danijos dėmesio. Tačiau pastaruosius greičiausiai domino tik galimybės kontroliuoti pietinę kelio į Rytus atšaką arba bent jau joje įsitvirtinti. Tokių siekių vedami danai vargu ar turėjo kiek didesnę interesą skverbtis giliau į sembų žemes ir apsiribojo tik kontaktais su pakrantėse ar nedaug nuo jūros nutolusiais prekybos centrais. Jų žinios apie sembų faktiškai tebuvo žinios apie jau minėtų prekybos centrų, kurie nebuvo vien tik sembų, gyvenimą. Šiuose centruose skandinavų (daugiausia danų) vaidmuo yra svarbus, tačiau jų įtaka už šių centrų – Truso, Kaupo–Viskiaučių – atrodo kukliai³⁵. Archeologinė medžiaga leidžia teigti, kad kiek didesnius ryšius ir įtaką aplinkinėms gyvenvietėms turėjo Palanga. Tačiau ir jos *hinterlandas* tebuvo išsidėstęs apie 12 km spinduliu³⁶. Švedų ir gotlandiečių kolonija buvo įsikūrusi ir Grobinioje, tačiau aplinkinėse teritorijose didesnę skandinavų įtaką rodančios archeologinės medžiagos beveik nėra. Tokia situacija leidžia teigti, kad didžiausias danų, švedų ar gotlandiečių dėmesys sutelktas į prekybos centrus, o aplinkinės žemės domino menkai. Žinios apie šiose teritorijose gyvenusius sembų ar kuršių realiai buvo redukuotos iki žinių apie šių genčių teritorijose įsikūrusių prekybos centrų bendruomenes. Semboje apsilankę vokiečių, danų ar Vakarų slavų pirkliai Adomui Bremeniečiui galėjo daugiau pasakoti ne apie sembų, o apie aplankytų prekybos centrų bendruomenes. Gautas žinias apie šių bendruomenių gyvenimosios ypatumus jau Adomo Bremeniečio plunksna atributavo apskritai visiems sembams.

³⁴ ŽULKUS, Vladas. *Kuršiai Baltijos jūros erdvėje*. Vilnius: Versus aureus, 2004, p. 113.

³⁵ MÄGI, Marika. Viking Age and early medieval Eastern Baltic between the West and East. *Taxes, tributes and tributary lands in the making of the Scandinavian kingdoms in the Middle Ages*, Trondheim: Tapir Academic Press, 2011, p. 209.

³⁶ ŽULKUS, Vladas. *Palanga in the Middle Ages. Ancient Settlements*. Vilnius: Versus aureus, 2007, p. 385.

Išvados

Pagrindiniu Adomo Bremeniečio kronikos tikslu pripažįstamas siekis ne tik aprašyti Hamburgo–Bremeno arkivyskupijos istoriją, bet ir įtvirtinti prioritetines jos teises skleisti krikščionybę Šiaurės Europoje. Rytinis Baltijos jūros regionas kronikoje taip pat suvokiamas kaip geografinė Šiaurės Europos dalis. Ketvirtoji kronikos knyga (dalis), kurioje pateiktas geografinis ir etnografinis „Šiaurės salų aprašymas“, teikia žinių ir apie Sembą bei sembus.

Galima išskirti keletą Adomo Bremeniečio pasakojimo šaltinių. Visų pirma tai antikos ir ankstyvųjų viduramžių autorių darbai. Dėl savo tarnybos Adomas turėjo visas galimybes naudotis arkivyskupijos dokumentais. Kaip itin svarbius informantus kronikos autorius pamini Hamburgo arkivyskopus Adalbertą, Liemarą bei danų karalių Sveną II Estridsoną. Pastarojo suteikta informacija ir į baltų kraštus keliavusių pirklių ar misionierių pasakojimai tapo svarbiausiu Adomo žinių apie sembus šaltiniu. Rytinėse Baltijos jūros pakrantėse gyvenusiems barbarams aprašyti nemaža dalimi buvo pasitelkti ir antikinės literatūros suformuoti stereotipai, kurie kartu su amžininkų pasakojimais suformavo Adomo Bremeniečio požiūrį į Sembą ir jos gyventojus.

Aprašant svetimus ir nepažįstamus kraštus bei jų gyventojus, svarbiausiu kriterijumi tampa jų santykis su krikščionyste. Visi stabmeldžiai barbarai iš esmės nesulaukia teigiamų apibūdinimų. Tačiau sembai tampa bene vieninteliais, vien tik teigiamai vertinamais rytinio Baltijos jūros regiono gyventojais – *homines humanissimi*. Palyginamoji kitų naratyvinių šaltinių analizė, archeologijos duomenys leidžia teikti hipotetinius tokio sembų išskirtinumo paaiškinimus.

Svenas Agonas, Saksas Gramatikas, Rijos analai teikia žinių apie Semboje įsitvirtinusių danus. Archeologinė medžiaga rodo ženklų skandinavų įtaką pietrytinių Baltijos jūros pakrančių prekybos centrams, tačiau pastarųjų poveikis daugiau nuo jūros nutolusioms teritorijoms nedidelis. Semboje besilankę danų, saksų ar Vakarų slavų pirkliai dažniausiai kontaktavo tik su tais, kurie buvo įsikūrę Sembos prekybos centruose. Tad Adomui Bremeniečiui perteikti pasakojimai sietini ne su visais sembais, o su Sembos pusiasalio prekybos centrais ir jų multietninėmis bendruomenėmis, kurios, skirtingai nei kuršiai ir estai, vargu ar turėjo interesų ir galimybių puldinėti laivus jūroje. Svarbus vaidmuo šiose bendruomenėse greičiausiai teko išeiviams iš Danijos, kuri rašant kroniką formaliai buvo jau krikščioniška, o tai reiškė, kad išeiviai iš jos jau galėjo būti akceptuojami kaip „civilizuoti“ ir sulaukti pozityvesnio Adomo Bremeniečio vertinimo.

Turimomis žiniomis, Adomas Bremenietis nesilankė baltų kraštuose, o jų gyventojus aprašė remdamasis amžininkų pasakojimais, kuriuos verifikuoti galimybės neturėjo. Keliautojų ir pirklių pasakojimai buvo papildyti antikinės istoriografijos suformuotais stereotipiniais barbariškų kraštų vaizdiniais. Sembų kaip išskirtinai humaniškų žmonių apibūdinimas gana argumentuotai gali būti priskirtas ne vien tik sembų genčiai. Tai greičiau buvo Sembos pusiasalio prekybos centrų gyventojai, tačiau dažnu atveju – ne sembai.

Šaltiniai

1. *Adami Gesta Hamaburgensis Ecclesiae Pontificum*, ed. Lappenbergii, Scriptorum Rerum Germanicarum, Hannoverae, 1876.
2. *Annales Ryenses*, ed. Lappenberg, Monumenta Germaniae Historica, Scriptorum, t. XVI. Hannoverae, 1858.
3. *Kniutlingų saga*. Vert. Ugnius Mikučionis, Vilnius: Vaga, 2002.
4. *Saxonis Gesta Danorum, I*, ed. J. Olrik, Hauniae, 1931.
5. *Svenonis Agonis filii Compendiosa Regum Daniae Historia a Skioldo ad Canutum VI*, pub. Jacobus Langebek, Scriptorum Rerum Danicarum. Medii Aevi, t. I, Hafniae, 1772.
6. *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai*, t. I, Nuo seniausių laikų iki XV amžiaus pabaigos. Sudarė Norbertas Vėlius, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996, p. 188–192.

Literatūra

1. CURTIUS, Ernst Robert. *European Literature and the Latin Middle Ages*. Princeton University Press, 1953.
2. IBSEN, Timo. On Prussians and Vikings: New excavation results from the early medieval Viking Age site Viskiauten/Мохове in the Kaliningrad region, Russia. *Археология Балтийского региона*, Москва, Санкт-Петербург: Нестор-История, 2013, p. 241–249.
3. JAGODZINSKI, Marek. Scandinavians and West – Balts. Contribution to the Study on the Issue of the Influence of the Scandinavians on the Development of Settlement and Economic – Political Structures in West – Balts during the Viking Age. *Quaestiones Medii Aevi Novae*, 2014, vol. 19, p. 391–423.
4. *Lietuvos istorija. Geležies amžius*, II tomas. Vilnius: „Baltų lankų“ leidyba, 2007.
5. MICKEVIČIUS, Arturas. *Normanai ir baltai IX–XII a.* Vilnius: Versus aureus, 2004.
6. MICKEVIČIUS, Arturas. *Vikingai Lietuvos istorijoje*. Vilnius: Versus, 2019.
7. MĀGI, Marika. Viking Age and early medieval Eastern Baltic between the West and East. *Taxes, tributes and tributary lands in the making of the Scandinavian kingdoms in the Middle Ages*, Trondheim: Tapir Academic Press, 2011, p. 189–235.
8. SHIROUKHOV, Roman. Contacts between Prussians and Curonians in the 11th – early 13th centuries, according to the archaeological data. *Materiały do archeologii Warmii i Mazur*, t. I, Warszawa – Białystok, 2015, p. 256–273.
9. VYŠNIAUSKAITĖ, Angelė. *Lietuviai IX–XIX a. vidurio istoriniuose šaltiniuose*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1994.
10. ŽULKUS, Vladas. *Kuršiai Baltijos jūros erdvėje*. Vilnius: Versus aureus, 2004.
11. ŽULKUS, Vladas. *Palanga in the Middle Ages. Ancient Settlements*. Vilnius: Versus aureus, 2007.
12. ŽULKUS, Vladas. Settlements and piracy on the Eastern shore of the Baltic sea: the middle ages to the modern times. *Archaeologia Baltica*, vol. 16, Klaipėda, 2011, p. 58–71.

Were *homines humanissimi* Sambians?

Dr. Arturas Mickevičius

Vytautas Magnus University Academy of Education, T. Ševčenkos st. 31, LT-03111 Vilnius
E-mail: arturas.mickevicius@vdu.lt

Summary

Adam of Bremen's "*Gesta Hammaburgensis*" is formally classified as the genus of bishops' histories (*gesta episcoporum*). However, by including the contexts of ecclesiastical and secular politics in Northern Europe, Adam's chronicle reaches the ranks of the most significant historiographical works of the second half of the 11th century. The Baltic Sea region and the Baltic tribes are mainly described in the fourth book of "*Gesta Hammaburgensis*". Author's view of the pagan Baltic and several Scandinavian lands is perhaps the most prominent in this book. The pagan world is completely different from the Christian world. Adam makes a very clear distinction between "our world" (*noster orbis*) and "the world of others" (*alter mundus*). The differences are not only religious, but also moral and ethical. Pagans are barbarians who are unfamiliar with Christian virtues such as humanity, kindness, and so on. They are characterized as exceptionally fierce, militant and cruel. Adam of Bremen positions Christianity and paganism as the most striking antipodes. However, describing one of the western white tribes, the Sambians, Adam seems to abandon such an opposition. Sambians are described as *homines humanissimi*, rescuing and assisting ships in distress at sea. Why are such Christian virtues attributed to pagan Sambians when their Curonian neighbours are, like it suits the barbarians, *gens crudelissima*? The comparative analysis of other narrative sources and data of archaeological research allow to provide hypothetical explanations for such characterization of Sambians.

Sven Agon, Saxo Grammaticus, and Annals of Rija mention the Danes established on the Sambian Peninsula. According to Saxo, the behavior of Danes in Sambia is inappropriate – they start families with local women forgetting about their real homeland. Saxo also condemns those Sambians who consider the Danes to be their ancestors. A certain correlation with the knowledge provided by Saxo Grammaticus can also be seen in the chronicle of Adam of Bremen, where the author states that the legendary Amazons living on the Baltic coast often have offspring with traveling merchants or captive men. The story about the tribes of the warlike Amazons, which has reached early medieval historiography from the ancient literary tradition, possibly supports the assumption of the assimilation that took place on the Sambian Peninsula.

According to archaeological data rich in artefacts of Scandinavian origin, on the south-eastern shores of the Baltic, there were many settlements or trading posts. The Danish influence on the formation of the Truso trading centre is very obvious. The finds of the Kaup-Wiskiauten archaeological complex also show the close links with the Danes. They suggest that a multi-ethnic community was located in Wiskiauten during the Viking Age, encountered by Adam of Bremen's

informants as well. It is believed that the emigrants from the Jutland Peninsula, possibly from the surrounding areas of Hedeby, established themselves in the most important regional trade centre of the southern Curonians – Palanga. The archaeological data also confirms the existence of a multi-ethnic community in another trading centre in Grobin-Seeburg, where the cultural traces of central eastern Sweden and Gotland are more pronounced. The role of the Scandinavians (mostly Danes) in the trading centres of the south-eastern Baltic coasts is important, but their influence outside those centers (Truso, Kaup-Wiskiauten) seems modest. Archaeological material does not show greater Scandinavian influence in the surrounding areas of Grobin-Seeburg. This suggests that the Danish, Swedish, or Gotlanders focused most on trade factors, and paid little interest to the surrounding territories.

Danish, Saxon, or West Slavic merchants who reached Sambia usually only made contacts with the merchants in the Sambian trading centers. Thus, the stories conveyed to Adam of Bremen do not relate to all Sambians, but only to the trading centres of the Sambian Peninsula and their multi-ethnic communities, which, unlike the Curonians and Estonians, hardly had any interests or opportunities to attack ships at sea. The emigrants from Denmark probably played an important role in those communities, (at the time of writing of the chronicle, the country has formally been Christian), which meant that its emigrants could already be accepted as “civilized” and receive a more positive appreciation of Adam of Bremen.

According to available sources, Adam of Bremen did not visit the Baltic tribes, and described described them based on the stories of his contemporaries, which he could not verify. The stories of travellers and merchants were supplemented by stereotypical images of barbaric lands formed by ancient historiography. The description of the Sambians as exclusively humane people can be reasonably attributed not only to the Sambas tribe. They were rather the residents of the trading centers on the Sambian Peninsula and very often not Sambians.

Gauta / Received 2020 08 06
Priimta / Accepted 2020 11 20